

Sygn. akt I USKP 8/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lutego 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Leszek Bielecki
SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania R. C.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w B.
z udziałem zainteresowanej J. C.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 10 lutego 2021 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 24 października 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 24 października 2018 r. oddalił apelację R. C. od wyroku Sądu Okręgowego w B. z 17 października 2017 r., który w wyniku jej odwołania od decyzji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. z 13 kwietnia 2017 r., zmienił decyzję w ten sposób, że stwierdził, iż ubezpieczona R. C. u płatnika składek J. C.:

1. nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, tj. emerytalnym, rentowym, chorobowym oraz wypadkowemu jako pracownik od 21 listopada 2016 r.,

2. nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, tj. emerytalnym, rentowym, chorobowym oraz wypadkowemu, jako osoba współpracująca od 21 listopada 2016 r.

Skarżąca R. C. 21 listopada 2016 r. zawarła umowę o pracę na czas nieokreślony ze swoją matką J. C. na ½ etatu jako sprzedawca. Umowa została zmieniona na pełny etat i kolejnym aneksem wynagrodzenie zostało podwyższone od 1 stycznia 2017 r. do 2.000 zł. Od 5 stycznia 2017 r. ubezpieczona była niezdolna do pracy (L4) do urodzenia dziecka 2 lipca 2017 r.

Skarżąca złożyła wniosek o zasiłek chorobowy a pozwany ZUS decyzją z 13 kwietnia 2017 r. stwierdził, iż R. C. u płatnika składek J. C.:

- nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, tj. emerytalnym, rentowym oraz wypadkowemu jako pracownik od 21 listopada 2016 r.,

- podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym, tj. emerytalnym, rentowym oraz wypadkowemu jako osoba współpracująca od 21 listopada 2016 r. do nadal.

Sąd Okręgowy w uzasadnieniu podjętego rozstrzygnięcia (jw.) stwierdził, że między stronami nie został zawarty stosunek pracy (art. 22 k.p.) i skarżąca nie podlega też ubezpieczeniom społecznym jako osoba współpracująca. J. C. przyznała, że pieniądze na wynagrodzenie dla córki miał finansować jej mąż. Stanowisko sprzedawcy zostało specjalnie stworzone dla córki. Skarżąca nie była też osobą współpracującą ze względu na brak cech współpracy jako tytułu podlegania ubezpieczeniom społecznym. Nie mieszka w domu rodzinnym i nie prowadzi z matką wspólnego gospodarstwa. Nie miała ponadto wpływu na prowadzoną przez matkę działalność gospodarczą.

W apelacji skarżąca zarzuciła naruszenie przepisów postępowania. Wniosła o zmianę wyroku i merytoryczne rozstrzygnięcie w zakresie przedmiotu sporu poprzez stwierdzenie, że podlegała obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym jako pracownik z tytułu umowy o pracę z 21 listopada 2016 r. a nie jako osoba współpracująca, względnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu oddalenia apelacji nie zgodził się z zarzutem, że Sąd Okręgowy wyrokował co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem (art. 321 § 1 k.p.c.). Pozwany w decyzji stwierdził, że R. C. u płatnika składek J. C. „nie podlega do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych tj. emerytalnego, rentowych, chorobowego oraz wypadkowego od 21 listopada 2016 r.”, a „podlega do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych, tj. emerytalnego, rentowych, wypadkowego, jako osoba współpracująca od 21 listopada 2016 r.”. W odwołaniu skarżąca domagała się zmiany decyzji i ustalenia, że podlega od 21 listopada 2016 r. obowiązkowi ubezpieczeń społecznych jako pracownik, a nie podlega obowiązkowi ubezpieczeń jako osoba współpracująca. Kluczowe było zatem ustalenie, czy skarżąca posiadała status osoby współpracującej po myśli art. 8 ust. 11 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, czy może podlega pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 11 ust. 1 i art. 12 ust. 1 tej ustawy. Ocena czy skarżąca współpracowała przy prowadzeniu przez matkę pozarolniczej działalności oraz czy świadczyła pracę na jej rzecz na podstawie umowy o pracę mieści się w granicach przedmiotu decyzji i zakresu zaskarżenia odwołaniem. Faktycznie pozwany w decyzji wskazał, że nie kwestionuje faktu pracy przez skarżącą na rzecz matki, jednakże kontestował pracowniczy tytuł ubezpieczenia. Również Sąd Okręgowy nie podważył wykonywania pracy przez skarżącą, jedynie zanegował świadczenie jej w reżimie pracowniczym. Skarżąca nie podała okoliczności i faktów znajdujących oparcie w materiale dowodowym, z których możliwym byłoby wyprowadzenie wniosków i twierdzeń wskazujących na podleganie ubezpieczeniom społecznym na podstawie umowy o pracę, zgodnych z jej stanowiskiem w odwołaniu od decyzji. Prawidłowo uznał Sąd Okręgowy, że umowa o pracę była czynnością, w wyniku której nie doszło do nawiązania stosunku pracy i praca ta nie była wykonywana stosownie do przepisów Kodeksu pracy. W konsekwencji, zawarta przez strony umowa nie stanowiła tytułu do nawiązania pracowniczego stosunku ubezpieczenia. Materiał zgromadzony w sprawie uniemożliwia przyjęcie, że celem i zamiarem stron, które podpisały umowę o pracę, było jej faktyczne wykonanie. Sąd Apelacyjny wskazał na szereg okoliczności, które ocenione łącznie, prowadzą do takich wniosków (...). Zwrócił też uwagę, na zawarcie umowy o pracę wyłącznie w celu

uzyskania świadczeń z systemu ubezpieczeń społecznych. Zasadnie też Sąd Okręgowy stwierdził, że skarżąca od 21 listopada 2016 r. nie miała statusu osoby współpracującej przy prowadzeniu działalności gospodarczej przez matkę, w rozumieniu art. 8 ust. 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Skarżąca od ukończenia 18 roku życia nie zamieszkuje z matką i nie prowadzi z nią wspólnego gospodarstwa domowego.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie przepisów postępowania: - art. 385 k.p.c. w zw. z art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez oddalenie apelacji w odniesieniu do orzeczenia, które zmieniło zaskarżoną decyzję nie uwzględniając odwołań; - art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. w zw. z art. 477⁹ § 1 k.p.c., art. 477¹⁰ § 1 k.p.c. i art. 321 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez rozpoznanie sprawy ponad treść decyzji organu rentowego i w zakresie okoliczności będących poza sporem; - art. 384 k.p.c. w zw. z art. 477⁹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez naruszenie zakazu zmiany na niekorzyść strony skarżącej orzeczenia co do istoty sprawy. Skarżąca wniosła o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania. We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano na istotne zagadnienie prawne sprowadzające się do odpowiedzi na pytania: - czy dopuszczalne jest w ramach rozpoznawania przez Sąd odwołania od decyzji organu rentowego zmieniającej tytuł ubezpieczenia w warunkach zbiegu pomiędzy obowiązkowym ubezpieczeniem pracowniczym a ubezpieczeniem w charakterze osoby współpracującej badanie przesłanek objęcia obowiązkowym tytułem pracowniczym ubezpieczonego na żadnym etapie nie kwestionowanym przez organ rentowy jak i ubezpieczonego; - czy Sąd w ramach kontroli odwoławczej uprawniony jest, wskutek nieuwzględnienia odwołania, do zmiany decyzji na niekorzyść odwołującego w efekcie ustalenia okoliczności nie będących spornymi; czy w ramach postępowania odwoławczego od decyzji organów rentowych Sąd pierwszej instancji obowiązuje zakaz *reformationis in peius*.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej nie uzasadniają jej wniosków.

Pierwsza kwestia to pytanie czy Sąd powszechny wyszedł poza przedmiot sprawy określony w decyzji. Odpowiedź jest negatywna. Nie występuje niejasność (wątpliwość), która uzasadniałaby potrzebę uchylecia wyroku celem wyjaśnienia przez pozwanego treści rozstrzygnięć podjętych w decyzji.

Punktem wyjścia jest umowa o pracę i stwierdzenie, że skarżąca nie dopuszcza, aby był inny tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym, czyli współpraca przy prowadzeniu działalności w rozumieniu art. 8 ust. 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Żądanie potwierdzenia stosunku pracy wynikało z odwołania od decyzji pozwanego oraz z apelacji, a obecnie wynika ze skargi kasacyjnej.

Pozwany w sądowym postępowaniu odwoławczym nie uznał żądania potwierdzenia umowy o pracę jako tytułu ubezpieczenia, gdyż nie zmienił decyzji. W odpowiedzi na odwołanie jednoznacznie przedstawił, iż zakwestionował zgłoszenie R. C. do ubezpieczeń społecznych jako pracownika.

Uprawnia to stwierdzenie, że postępowanie rozpoczyna decyzja pozwanego niestwierdzająca stosunku pracy, czyli pracowniczego zatrudnienia stanowiącego tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym. Tak wynika z rozstrzygnięcia w pierwszej części decyzji pozwanego. Pierwsza część dotyczy stosunku pracy a druga część dotyczy stosunku współpracy. Rozstrzygnięcie ujęte w drugiej części jest samodzielne, zatem odrębne od rozstrzygnięcia w pierwszej części, w tym znaczeniu, iż nie przyjmuje stosunku pracy jako punktu wyjścia do stosowania art. 8 ust. 11 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Potwierdza to stanowisko pozwanego wyrażone w odpowiedzi na odwołanie, że rozstrzygnięcia decyzji nie są oparte na sytuacji, w której rzeczywisty stosunek pracy jest wyłączony przez współpracę z art. 8 ust. 11 ustawy, gdyż prawodawca tak określił szczególny tytuł ubezpieczenia pracownika, który należy kwalifikować jako współpracę przy prowadzonej działalności gospodarczej (art. 8 ust. 2 i ust. 11).

Decyzja pozwanego ma zatem dwa rozstrzygnięcia i oba mogły i zostały objęte odwołaniem w tej sprawie.

Założenie skargi (wniosku o przyjęcie skargi) o zbiegu tytułów ubezpieczenia nie jest zasadne, gdyż decyzja pozwanego nie jest oparta na zbiegu tytułów ubezpieczenia. Zbiegowi tytułów przeczy również treść odwołania od decyzji, które

akceptuje tylko stosunek pracy. Brak zbiegu tytułów ubezpieczenia w decyzji potwierdza odpowiedź na odwołanie. Nie jest zatem uprawniona teza, że pozwany na żadnym etapie postępowania nie kwestionował pracowniczego tytułu ubezpieczenia.

Wyrok Sądu pierwszej instancji nie wykracza zatem poza przedmiot sprawy określony w decyzji i zakres odwołania. Podobnie wyrok Sąd Apelacyjny objęty skargą. Innymi słowy rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji nie uwzględniło odwołania od pierwszego rozstrzygnięcia decyzji (punkt 1) i uwzględniło odwołanie skarżącej od drugiego rozstrzygnięcia decyzji (punkt 2).

Zarzuty procesowe skargi kasacyjnej nie są zasadne, gdyż skargę kasacyjną wnosi się od wyroku sądu drugiej instancji (art. 398¹ § 1 k.p.c.).

Sąd drugiej instancji nie naruszył art. 321 § 1 k.p.c., gdyż nie orzekał w innym (szerszym) zakresie niż Sąd pierwszej instancji (apelację skarżącej oddalił).

Nie naruszył także art. 384 k.p.c. bowiem oddalenie apelacji nie jest sytuacją, którą ma na uwadze ten przepis, gdyż nie dokonuje zmiany orzeczenia sądu pierwszej instancji na niekorzyść strony skarżącej.

Odwołanie się w koniunkcji do art. 13 § 2 k.p.c. jest bezprzedmiotowe, gdyż przepis ten nie ma samodzielnego znaczenia i nie zmienia wskazanych reguł postępowania z art. 321 § 1 k.p.c. i art. 384 k.p.c.

Nie można stwierdzić wadliwości wyroku Sądu Apelacyjnego na podstawie zarzutu naruszenia art. 477¹⁴ § 1 k.p.c., gdyż jest to przepis, który w pierwszej kolejności stosuje sąd pierwszej instancji. W tej sprawie Sąd pierwszej instancji zastosował art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. (co wynika z uzasadnienia wyroku tego Sądu), bowiem dokonał zmiany decyzji w części.

Art. 477⁹ § 1 k.p.c. i art. 477¹⁰ § 1 k.p.c. również odnoszą się do postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Nawet, gdyby odstąpić od reżimu, że skargę wnosi się od wyroku sądu drugiej instancji, to nie można stwierdzić naruszenia tych przepisów przez Sąd pierwszej instancji, gdyż mógł je stosować i nie rozpoznał sprawy „*ponad treść decyzji organu rentowego i w zakresie okoliczności będących poza sporem*”. Skarżąca wszak żądała potwierdzenia stosunku pracy a nie stosunku współpracy.

Sąd Apelacyjny nie narusza art. 385 k.p.c., gdy oddala apelację. Nie narusza też art. 477¹⁴ § 2 k.p.c., bo ten dotyczy zmiany decyzji po rozpoznaniu odwołania (w pierwszej kolejności przez Sąd pierwszej instancji).

Skarga kasacyjna została przyjęta do rozpoznania, choć nie zarzuca naruszenia prawa materialnego. Chodzi o to, że postępowanie kasacyjne nie jest kolejną (powszechną) instancją. Zarzuty procesowe skargi (wyżej ocenione jako niezasadne) nie mają znaczenia bez zarzutu naruszenia prawa materialnego. Taki jest punkt odniesienia z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. O wyniku sprawy decyduje prawo materialne, gdyż to ono określa prawa i obowiązki materialne strony, a w sądowym postępowaniu odwoławczym zakres postępowania dowodowego koniecznego do wyjaśnienia spornych okoliczności oraz czy przedmiotem dowodów są fakty istotne w sprawie. Nawet gdy stwierdza się naruszenie przepisów postępowania, to uchybienie to ocenia się miarą wpływu na wynik sprawy, czyli wpływu na stosowanie prawa materialnego. Nie każde naruszenie składa się też na zasadną podstawę procesową skargi, bowiem znaczenie ma dopiero sytuacja, w której uchybienie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Rzecz jest więc również w braku zarzutów naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), w tym przypadku dotyczących stosunku pracy, którego nie stwierdził Sąd powszechny a wcześniej pozwany w decyzji.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).